

AAN TAFEL!
-
DE GEZINSMAALTIJD

« Voor mij is “zich voeden” veel meer dan alleen maar dat »

Naarmate de individuele voedingspraktijken ingeburgerd geraken, wordt wel eens gevreesd dat de gezinsmaaltijd verdwijnt. Waarom zijn Franse gezinnen zo gehecht aan dit ritueel? Waarom wordt dit ritueel gezien als een voorwaarde voor een goed gezinsleven?

De maaltijd als moment van samenhang

De maaltijd gebruiken is meer dan gewoon maar eten: het is ook communiceren, delen, samenzijn. Eigenlijk is dat een paradox: een daad die van essentie uit individueel is, is tegelijkertijd een daad die mensen samenbrengt. In de familiekring speelt de maaltijd een uiterst belangrijke rol, want daar geven de leden van het gezin informatie over zichzelf door en halen ze de banden met elkaar nauwer aan. Hij “maakt” het gezin.

“Het is een moment waarop men even gaat zitten, een moment van gezelligheid. Het mag niet licht worden opgevat, het is meer dan alleen maar de innerlijke mens sterken. Voor mij is “zich voeden” veel meer dan alleen maar dat. Het is even stilstaan, met de andere(n) zijn, praten, enz.” Jean-Louis, 66 jaar.

Gezinsmaaltijd, Pasen 1926, foto, coll. C.H.L.

Elke feestdag is een goede reden om in familieverband samen te komen voor een heerlijke maaltijd.

Leerplaat "Gezinsplaat", omstreeks 1960, afdruk op papier, coll. C.H.L.

Heel het gezin zit aan een rijkelijk gedekte tafel, klaar voor de zondagse maaltijd. De moeder, in het midden van het tafereel, waakt erover dat de maaltijd naar wens verloopt. Deze beelden van een gezin aan tafel, zoals ze vanaf de eerste jaren van de 20e eeuw op leerplaten worden verspreid, dragen bij tot de uniformisering van de sociale en familiale normen.

De gezinsmaaltijd, een hedendaags ritueel

De gezinsmaaltijd werd in de tweede helft van de 19e eeuw door de burgerij geïstitutionaliseerd. De meeste van onze tafelregels dateren van die tijd: bepaalde tijdstippen, maaltijd bestaande uit drie gangen (voorgerecht-hoofdgerecht-dessert), gezin samen aan tafel.

“Ik houd er wel van als er een voorgerecht, hoofdgerecht en dessert is. Omdat we maar met ons tweetjes zijn, is de maaltijd snel uit de voeten als er geen voorgerecht is. Het mag voor mij een klein, licht voorgerechtje zijn, want het doet het plezier langer duren, het dwingt ons om langer met elkaar te dialogeren.” Thomas, 67 jaar.

Eten met het gezin wordt niet langer gezien als een banale, ordinaire bezigheid. De schikking aan tafel, de strikte regels i.v.m. de houding van de eters en het feit dat de gerechten alsmat complexer worden, bewijst welke belangrijke rol de maaltijd speelt in een gezin. De principes moeten het gezinsleven structureren volgens een bepaalde ethische visie. Van het reilen en zeilen van het gezin hangt immers ook het reilen en zeilen van de samenleving af. De vrouw, die in dit systeem een kernrol speelt, krijgt de taak om de maaltijd – de bindende kracht van het gezinsleven – te bereiden.

Deze ideologie, die van de maaltijd een synoniem maakt van samenhang in het gezin en sociaal welslagen, breidt zich vanaf het begin van de 20e eeuw geleidelijk aan uit naar alle lagen van de bevolking. De maaltijd waarvoor het gezin samenkomt, vooral dan 's avonds of op zondag, wordt een ritueel, waar de meeste mensen zich bij kunnen vinden.

Leerplaat "Gezinsmaaltijd", 1904, drukwerk op papier, coll. C.H.L.

In de 19e eeuw wordt dit portret verspreid: een gezin uit de burgerij dat netjes aan tafel zit. In heel wat huizen echter blijven de bewoners uit het vuistje eten. In burgergezinnen zit iedereen netjes rechtop en iedereen heeft een vaste plaats aan tafel. De vrouw des huizes organiseert het verloop van de maaltijd, de meid maakt hem klaar en dient hem op.

Klok, eind 19e – begin 20e eeuw, hout met inlegwerk van paarlemoer, coll. C.H.L.

Wanneer en hoe vaak er wordt gegeten, hangt af van de periode en van de sociale klasse. Ons huidige voedingsritme – ontbijt, middagmaal, avondmaal – dateert pas van het Second Empire. In de 19e eeuw schuiven de maaltijden immers op naar de avond toe, in overeenstemming met het levensritme van de burgerij. Het avondmaal vindt doorgaans om 19 uur plaats. Het middagmaal wordt op het middaguur verorberd. En de eerste maaltijd – de eerste "beet" – van de dag wordt het ontbijt genoemd.

De maaltijd nu

Nu is dit model sterk verinnerlijkt, ook al wijken we er in de praktijk almaar meer vanaf. De levensomstandigheden en de evolutie van de mentaliteit hebben onze voedingsgewoonten veranderd. Vrouwenarbeid, afstand tussen werkplek en woonplaats, allerlei activiteiten gooien de organisatie van de maaltijd overhoop. Wat deze praktijken echter vooral verandert, is de individualisering: iedereen heeft de neiging om snel iets uit de koelkast te nemen en laat eigen smaak en tijdschema primeren.

De driegangenmaaltijd mag dan wel op de terugweg zijn, de maaltijd als samenbrengend element moet echter nog steeds niet aan belang inboeten. Niet het aantal maaltijden dat mensen samen nemen, is belangrijk, maar wel de sfeer, het “samenhorigheidsgevoel”.

KAUFMANN Jean-Claude, *Casseroles, amour et crises. Ce que cuisiner veut dire*, Paris, Armand Colin, 2005.

LATREILLE Martin, OUELETTE Françoise-Romaine, *Le repas familial, Recension d'écrits*, Montréal, Centre – Urbanisation Culture Société, Institut national de la recherche scientifique, 2008.

Ressource consultable en ligne : <http://collections.banq.qc.ca/ark:/52327/bs1984516>

MARENCO Claudine, *Manières de table, modèles de mœurs : 17ème – 20ème siècle*, Editions de l'ENS-Cachan, 1992.

Tourcoing
La Créative

Centre d'Histoire Locale
de Tourcoing

